

UC Irvine

UC Irvine Previously Published Works

Title

"The Regime of the Brother Today" Notebooks in Continental Philosophy, in Hebrew, translated by Lyat Friedman

Permalink

<https://escholarship.org/uc/item/3nd2r7sx>

Author

Maccannell, Juliet

Publication Date

2023-12-13

Peer reviewed

מחברות לפילוסופיה קונטיננטלית

מחברות לפילוסופיה קונטיננטלית

כתב העת של הסמינר לפילוסופיה קונטיננטלית, תל אביב

מחברות ב' – לחשוב את התקופה
2020

עורכות מחברות ב'
ליאת פרידמן וגלית ולנר

רסלינג

Notebooks in Continental Philosophy

Notebook II, 2020

Journal of the Continental Philosophy Seminar, Tel Aviv

Notebook II Editors: Lyat Friedman and Galit Wellner

Editorial Board: Itzhak Benyamini, Aïm Deüelle Lüski, Lyat Friedman, Galit Wellner, Ronit Peleg

Language editor: Ronit Rosenthal

Graphic Design: Inbal Reuven

Cover Design: As We design

מחברות לפילוסופיה קונטיננטלית

כתב העת של הסמינר לפילוסופיה קונטיננטלית, תל אביב

מחברת ב', 2020

חברי מערכת: יצחק בנימיני, חיים דעואל לוסקי, ליאת פרידמן, גלית ולנר, רונית פלג

עורכות מחברות ב': ליאת פרידמן וגלית ולנר

מחברת ב' רואה אור בתמיכת המכון הצרפתי בתל אביב, מוזיאון תל אביב ואיה בן-דוד

Notebook II is published with the support of the Institut Français de Tel Aviv,

The Tel Aviv Museum of Art and Aya Ben-Dat

**INSTITUT
FRANÇAIS**
ISRAËL

מוזיאון תל אביב לאמנות

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

עריכת לשון: רונית רחנטל

סדר דפוס: ענבל ראובן

עיצוב עטיפה: As We Design

www.resling.co.il

רסלינג, שדרות יהודית 35, תל אביב 6701637
טל: 03-6956704

ISSN: 2708-8766

נדפס בדפוס קורדובה בע"מ, חולון
© כל הזכויות שמורות להוצאת רסלינג
נדפס בישראל, 2020

תוכן העניינים

ליאת פרידמן וגלית ולנר	לחשוב את התקופה, לחשוב על העכשיו / 7
ג'ולייט פלאור מק'קנל	שלטון האח כיום / 19
ויוויאן ליסקה	הפרידה הארוכה של ולטר בנימין מאירופה / 39
רונית פלג	על קנאת הפוליטי באסתטי:
בעקבות ליוטר	הקורא את קפקא / 57
פיני איפרגן	לחשוב את ההתחלה:
קריאה ב'ציאות ממערה'	להנס בלומנברג / 81
דרור פימנטל	לו הייתי יתוש:
האונטולוגיה והפוליטיקה	של האל-ביתי / 105
רינה דודאי	קיטש והתענגות (jouissance) בייצוג פואטי
של חוויית קיצון	- השואה / 125
רוני קליין	העידן הפוסטמודרני כעבודת אבל על החלום המהפכני:
קריאה בהגותו של ליוטר	/ 153
רשימת משתתפות ומשתתפים	/ 171

שלטון האח כיום¹

ג'ולייט פלאור מק'קנל

העורכות של גיליון זה ביקשו שאכתוב על המצב העכשווי של מודרניות "פוסט-אדיפאלית", מושג שבחנתי לראשונה בספרי מ-1991 שלטון האח: לאחר הפטריארכיה.² הספר פותח בפירוק של התסביך האדיפאלי של פרויד לאחר היווצרותו של סופר אגו מוסרי. מצאתי שפרויד עוזר לחשוב על התרבות והפוליטיקה (שלא לומר, ההסדרים המיניים) של זמננו, שהתפתחו לאחר החלפת העיקרון המונארכי שהגדיר את החיים הפוליטיים, המוסריים והכלכליים של חברות מערביות. בדרך כלל היסטוריה של מושגי פרויד נדונה ללא השלכותיה הפוליטיות מרחיקות הלכת, ואני מבקשת שלא לחזור על נטייה זו. התסביך האדיפאלי הסביר את דומיננטיות האב על הנפש (פסיכה) ואת הסדר

-
- 1 תודה לג'ולייט מק'קנל, לטובה סוילנר ולהוצאת הספרים טוריה וקאנט על מתן זכויות התרגום והפרסום של מאמר זה. המאמר המקורי פורסם באנגלית באנתולוגיה גרמנית תחת הכותרת "אנתולוגיה פוסט-אדיפאלית". ג'ולייט מק'קנל שנתה מעט את הנוסח המקורי והתאימה אותו לאסופה זו. התרגום הוא של ליאת פרידמן בעריכת גלית וולנר. כל המקורות הנזכרים הם על פי המאמר המקורי של מק'קנל ולא בהתאמה לתרגום לעברית. המאמר המקורי יפורסם בשנה הקרובה: MacCannell Flower, Juliet, "The Theory and History of the Regime of the Brother Revisited", in *Die post-ödpale Gesellschaft: Psychoanalytische Zeitdiagnosen*, (eds.) Tove Soiland, Marie Frühauf, and Anna Hartmann, Germany: Turia und Kant, to be published in 2020
- 2 MacCannell Flower, Juliet, *The Regime of the Brother*, Routledge: London and New York, 1991

הפטריארכלי שנוצר בעקבותיו והיווה אבן יסוד לשלטון מונארכי. נקודת המוצא שלי הייתה שהבניית הסופר אגו ערערה על סמכות האב והחליפה את ההגבלות שהטיל האב ב"חופש" חדש עבור הילד. הצעתי לשים לב להקבלות עם מהפכות דמוקרטיות שיישמו "שלטון-עצמי" והפילו את הממשל המונארכי והסמכות הפטריארכלית המיושנת.

על מנת לחקור את התגובות הסובייקטיביות לסופו של הסדר האדיפאלי בחנתי לא רק תיאוריה פרוידיאנית אלא גם ספרות (ופילוסופיה) ששיקפה ומשקפת מצב תרבותי חדש של המודרנה. המודל הפרוידיאני של הסופר אגו היה היעיל ביותר עבור ניתוח זה. אך הסתכלתי גם מעבר לפרויד. נקודת המבט שלאחר מלחמת העולם השנייה של ז'אק לאקאן (Lacan) על ההשפעה הקריטית של הסופר אגו על הנפש שלנו ועל האתיקה שלנו הייתה הכרחית, בייחוד לאור תובנותיו על עליית הסדיום והרצחניות הפשיסטית שהוא חווה בעצמו.³

ההסדרים המודרניים שנוצרו לאחר הפלת המונרכיה הביאו איתם אתגרים אתיים חדשים, מצבים ואפשרויות (כמו עבור הסופר אגו), שתמכו במגוון של פנטזיות חדשות ועוררו תשוקות חדשות בסובייקט. כבר לא היה ניתן לחוש בכטחה או לדעת בוודאות ש"האב יודע הכי טוב".

פרויד טען שהסופר אגו ממלא פונקציה נוספת – שמירה על מה שכבר נעשה בידי האב באמצעות הצגת מטרה או גורל. אך הוא גם הבין את הפוטנציאל ההפוך: הוא גילה שהסופר אגו חובר לדחף המוות כהסתעפות של האיד ולא פועל רק כמצפון מוסרי.⁴ הסופר אגו מבטא את דחפי האיד מכיוון שהוא מאפשר את עקרון העונג באופן קיצוני: הוא הצו "עליך ליהנות!" שהחליף את חוק האב הקודם: "לא!". אך עקרון העונג ללא תיווך של עקרון המציאות מניב תוצאות הרסניות, כפי שהציג פרויד בכל כתביו, מהפרויקט ועד האגו והאיד (מה שלאקאן מכנה "עונג הרסני").

3 ראו: MacCannell Flower, Juliet, "Fascism and the Voice of Conscience", in *The Hysteric's Guide to the Future Female Subject*, Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 2000

4 את ההיגיון הזה מסביר פרויד בספרו האגו והאיד: לאפשר לעצמי לשהות בהנאה מלאה ולנוח מכל עבודה פירושם לתת לפנטזיה הלא-ממשית של סיפוק חסר מאמץ להשתלט; רק מגע עם המציאות ועבודה ההכרחית להשגת סיפוק מאפשרת למשהו/י להתקיים. בספרי *Regime of the Brother* כתבתי: מה שהוזה (הסופר אגו בהסכמה עם האיד) רוצה הוא ההיפוך של המיניות וכל המאבקים הנלווים לה; הוזה רוצה למות [...]. לכן, הוזה חושק במוות בתוכנו (MacCannell, *The Regime of the Brother*).

פרויד הכיר בפונקציה המוסרית של הסופר אגו, ולאקאן הסכים: גם אם "הזה" (הסופר אגו/איד) מצווה עלינו להתחמק מדרישות התשוקה הארוטית ולו על ידי סיפוקן, הרי "הזה" פוגע בתשוקות אלו, בעוד הסובייקט חושש מחריגה מהנורמות ההתנהגותיות. היחיד, או היחידה, בדרך כלל מוותרת על חלק מהעונג לטובת הפסקת הקונפליקט עם האחר שהעונג עורר.

כל זה לא תואם את הטענה שהצווים המוסריים הנוקשים ביותר של הסופר אגו לא נובעים מהסמכות הסימבולית של האב אלא נובעים מהלא-מודע בצורה של דרישה עקשנית לספק אפילו את הפנטזיות המבעיתות ביותר. הסופר אגו הופך למודל של שלטון עצמי בסדר חברתי פוסט-אדיפאלי ופוסט-מונרכי, הפועל כאיד קולקטיבי וכפוסק מוסרי. מודרניות פוסט-אדיפאלית נמצאת באותו מעמד אמביוולנטי שבו הסופר אגו הפרוידיאני מעמיד בו את האינדווידואל/ית. לכן, אני תוהה, אולי "האיד הקולקטיבי הפרוידיאני מטשטש את השינויים בנפש של האינדווידואל/ית עם אגו חסר המזל שמציף ומפתה אותו לתווך בין הצווים של הסופר אגו והדרישות האינסטינקטיביות והמסורתיות של האיד".⁵

לאקאן ממשיך וטוען שהאגו, האני, חייב להתנגד לצווים המורבידיים של הסופר אגו:

התנסות מוסרית לא סתם קשורה להכרה בפונקציה שהוגדרה כאוטונומית על ידי פרויד במושג הסופר אגו, גם לא בפיתוח הפרדוקסים שלה, של מה שאני מכנה הדימוי האכזרי והרוחה שבו האג'נסי המוסרי מופיע כאשר אנו נחפש אותו בראשיתו [...] האני ששואל את עצמו מה הוא (או היא) רוצה [...] ושואל את השאלה בדיוק במקום שבו צווים מוזרים, פרדוקסליים ואכזריים באים כתשובה להתנסות המורבידית. האם להתכופף ולקבל שהחובה הפנימית שחשים כמו הגיעה מרובד אחר? אם אפשר, אנסח זאת כך: האם אין זו חובה להתנגד לצו?⁶

בסופו של דבר, האגו במודל של פרויד מתנגד באופן פנימי לצו הרוחה של הסופר אגו כדי לחסום את ההרס הפוטנציאלי המובהק. האגו, שקיבל את צורתו מהסופר אגו, צריך לנסות לשרוד בקסם של העונג ההרסני, והוא עושה זאת על ידי יצירת קשרים ליבידינליים שמתנגדים לדחף המוות. באגו והאיד, פרויד מתאר את התהליך של יצירת קשרים ליבידינליים חדשים שקשורים לא למקור אלא לאגו עצמו (אהבת עצמי) ולאובייקטים חיצוניים (כלומר, קשר ששומר ומגן על אובייקט האהבה מהתכלות). הקתרזיס הליבידינלי מאורגן כמנגנון הגנה נגד

5 ש.ם.

6 Lacan, Jacques, *The Seminar of Jacques Lacan, Book VII*, (trans.) Dennis Porter, New York: Norton, 1986, p.7

התיאבון שהסופר אגו מרשה - אלו ההתנגדויות הפנימיות המרכזיות (זו הסיבה שפרויד תופס את הנפש האנושית כמי שמצויה במאבק חיים בין ארוס לטנטוס, דחף המוות והאהבה). התשוקה הופכת לנקודת איזון בין הצורך ב"בעלות על הכול" ובין היפוכו, הרס אובייקט הרעב על ידי איכולו. לאקאן מציע לנו לא לוותר לתשוקות שלנו.⁷ אך איך קשרים ליבידינליים נהרסים ונוצרים מחדש?

הזדהות כנקודת אחיזה בסדר פוסט-אדיפאלי

המכניזם של הסופר אגו, שמטרתו להרוס את הקישור הליבידינלי אל ההורים, הוא תהליך ההזדהות. כדי להבהיר את הטענה שלי, אסקור במדויק איך הסופר אגו יוצר קתרזיס אדיפאלי להורים דרך מנגנון ההזדהות. ההתקה של קישורים ליבידינליים אל ההורים היא ההקדמה להזדהות הילד או הילדה עם הכוח הנתפס (או המפונטז) שפעם היה בבעלות ההורה האהוב/ה. ההזדהות מעצבת את הפרופיל המיני, המוסרי והנפשי של האינדיווידואל/ית. היא גם נקודת האחיזה לסדר חברתי פוסט-אדיפאלי של קשרי האינדיווידואל/ית.⁸ איך זה פועל?

כל עוד הסדר החברתי-תרבותי מתקיים במסגרת פטריארכלית הוא תומך באגו הגברי שמזדהה עם האומניפוטנטיות של האב ומעניק לו את חלק הארי של הכוח החברתי: כך ההזדהות של הילד הגברי פועלת היטב עבורו. אך כדי שילד או ילדה יזדהו עם הכוח (הלא קיים) של האם, הוא צריך לעבור היפוך. האם היא למעשה אימפוטנטית בעיני חברה כזו, והיא נתפסת רק כמשנית לכוחו של האב. לכן, אלו שמזדהים או מזדהות כנשים חסרות כוח חברתי-תרבותי ממשי, והילדה (או הגבר הנשי), הקשורה לכוח הנשי, נותרת מחוץ למשוואה החברתית והיא

7 האגו זקוק לקשרי אהבה כדי להימנע מהרס, כולל הרס עצמי. פרויד מצא שהמכניזם הפוסט-אדיפאלי של הזדהות משתנה וחודר למרחב האהבה כאשר האגו בולם את התשוקות של עצמו ומוותר על האגו-אידיאל בעבור האגו האידיאלי. עבור לאקאן, התשוקה היא אובייקט שמחציתו ממשית ומחציתו מפונטזת. ראו "MacCannell, "Love Outside the Limits of the Law". לאקאן ממליץ: "אל תיכנעו לתשוקת [האגו]" (*Ne pas céder sur son désir*).

8 תחילה, עם כינונו של האגו-אידיאל בלא-מודע, אחר כך עם החלפתו באגו האידיאלי. ראו: פרויד, *Group Psychology* (1922), ו-*Ego and Id* (1923) (Freud, Sigmund, *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, [trans]. J. Strachey et al., London: The Hogarth Press, 1966). פרויד מנתח את המבנה הנפשי של הסובייקט המודרני באמצעות ההזדהויות.

בעלת נגישות מועטה לכלכלה הפוליטית. תיאורו של פרויד לא מביא בחשבון את הסדר הפטריארכלי החברתי שמלכתחילה סובל מהטבעה של הסופר אגו. עבור פרויד, בעוד הנפש אמורה לגלות בעצמה את הגבול הפנימי של העונג המוחלט תוך כדי פיתוח עצמי של דרכים להתנגדות לקריאת הסופר אגו ל"פורקן" ללא סייגים, היא תלויה ברמה כלשהי בתמיכת החברה החיצונית בגבולות המותר. לפי פרויד, הנפש מוצאת את גבולותיה כאשר היא ממוקמת בבטחה במוסר הראשוני של המשפחה, הדורש קבלה של הנורמות ההתנהגותיות, מפעיל את הכלי החברתי של הבושה על מנת לכפות את הדרישות ובודק את הרחף לסיפוק מלא. אך מה קורה כאשר סמכות משפחתית ראשונית לא קיימת עוד? או, האם ישנה סמכות כזו, שבמקום להזהיר את הילד/ה מסכירה שיש לשחרר את כל הרסנים? לאקאן התמודד עם מצב של "יכולת מוסרית" שמדגיש באופן פתוח פנטזיות סופר אגואיסטיות של עונג מוחלט, בשונה מפרויד, שתיאר לראשונה "מוסר מיני מתורבת ותחלואי עצבים מודרניים" (שפרויד חשב שהם רעילים).⁹ כאשר האגו והאיד של פרויד מתפרסם, הסדר המוסרי הוויקטוריאני משתנה ונהפך לסדר של "הכול אפשרי" של שנות ה-20. לא נותר סדר מוסרי קבוע עבור האינדיווידואל/ית שעל פיו הוא והיא יוכלו להתאים את ההתנהגות או לשלוט באמצעותו על מימוש הפנטזיות הלא-מודעות. כך, לפחות, זה נראה.

כאשר החל לאקאן לבחון את הפוטנציאל ההרסני של הסופר אגו, הוא הצביע על שינוי קטן, אך רדיקלי ביותר, לתיאור הפרוידיאני של עיצוב ההזדהות אחרי אדיפוס – ואחרי הפטריארכיה. פרויד הראה שהפוסט-אדיפאלי דורש הרס סופר אגואיסטי של האהבה המקורית של ההורים והחלפתה עם הזדהות הילד/ה עם הכוח שההורה מבנה (ומייצר).¹⁰ לאקאן גילה שההזדהות למעשה לא הייתה הכוח המדומה המיוחס להורה, אלא הייתה הפנטזיה של הילד או הילדה על מידת העונג שיש ברשות ההורה. אכן, בכך לאקאן מחליף לחלוטין את המינוח המבוסס על ההברלים הבסיסים עבור ההזדהות במינוח המבוסס על מידת העונג שהוא מכנה "האחר הגדול O". היחס של הסובייקט אל האחר הגדול הוא שמעצב את הקשר לעונג ולהבנה כיצד האחר הגדול ממוקם בחברה ופועל. בסדרים פוסט-

9 ראו: "The Abyss of Mind and Matter: Sexuality on Edge", in *Erogene Gefahrenen* "Zonen: Aktuelle Produktionen des (infantile) Sexuellen", (ed.) Insa Härtel, Berlin: Kulturverlag Kadmos, 2013, pp. 73-89

10 זה הכוח לקצץ באיבר ההנאה שהילד/ה מגלה לראשונה, כלומר, האיום של הסירוס. פרויד ולאקאן טוענים שזה פחד הסירוס שבבסיס החרדה והתשווקה האולטימטיביות, כדי להשקיט את האחר הגדול ולאפשר חיקוי שלו ולבסס כוח על הסביבה.

פטריארכליים, או מה שלאקאן מכנה "שיחים" (צורות של קשר חברתי), אלו נחרצים עבור הסובייקט, כפי שפרויד טוען, אך בתוספת שינוי (twist) אירוני כלשהו.

עבור הגבר הפוסט-אדיפאלי, האגו מזדהה עם הפנטזיה של עונג בלתי מוגבל (O ללא קו חוצה). מבחינת לאקאן, החוק האוניברסלי של הלוגיקה הגברית הוא הדימוי של העונג הלא-מסורס של O ללא הקו החוצה (A עבור Autre). קבלה לא-מודעת של העונג הבלתי מוגבל של האחר הגדול משכנעת את האני המזוהה עם הגברי שהוא נשלט על ידי הכוח של האחר הגדול: ברור ש-O "מסרס" או מונע ממנו להשיג סיפוק עצמי שלם, מכיוון שלאחר הגדול יש "הכול". אך באופן לא-מודע הוא מזדהה עם O: זה האגו האידיאלי, המהות המושלמת שהיא בעלת נגישות לעונג בלתי מוגבל.

האופציה האחרת היא להזדהות עם עונג אחר, של מבנה נפשי סדיסטי, כפי שלאקאן מתאר אותו במאמר "קאנט עם סאד" ("Kant avec Sade"): פנטזיה של תאוה חסרת סיפוק אל האם שאין לה ולא כלום, אבל דורשת הכול. התזה של לאקאן היא שהפנטזיה שסיפקה את העונג של האם היא שמעוררת אצל סאד את העוינות הקשה נגד אימהות בספרות ובגישה התיאורטית שלו, ומעודדת אלימות כלפי איברי פוריות נשיים. לגברים ההוללים בספרות של סאד אין רשות לחרור לאיברי המין הנשיים - הם אפילו תופרים איבר של אישה אחת כדי שלא תוכל להיות אם. עבור לאקאן, בסופו של התהליך, הסובייקט הסדיסטי עצמו הופך לאובייקט - הוא כלי שנועד לנסות ולנצח את האם ולספק אותה.¹¹

כמובן, ישנה גם האופציה הנשית: הזדהות עם "נשיות" המנותקת מכל דמות אימהית (לא זו האדיפאלית המגונה או זו התאוותנית שעבורה הסדיסט עובד). לאקאן משרטט את הלוגיקה השונה של הנשיות ומתאר אותה כדרישה לאהבה

11 היא חוזרת במצב הפוסט-אדיפאלי כפנטזיה של אם מלאת כוח וללא גבולות, שבשבילה הסובייקט מוותר/ת על הסובייקטיביות שלו/ה, וכדי להפוך לאובייקט של דרישת האם לעונג (jouissance). בשנות ה-80 שימשה דמותו של המרקוז דה סאד להגדרת ה"חופש" מהפטריארכיה ומהעיקרון המונרכי שהתקבע אחרי אדיפוס. סאד עצמו אימץ בהתלהבות את המהפכה הצרפתית, חבוש במצנפת פריגית של ה-sans-culottes העממיים, בעורו מצהיר על הזכות לעונג לכול והרצון לעונג. מעניין לשים לב לכך שעם שרטוט המבנה הפוליטי והנפשי של תקופת הסופר אגו, מבקרים/ות כמו סלבוזי ז'ז'ק (Žižek) ממשיכים לתמוך באופי האימהי של ה"סופר אגו הסדיסטי", המכריז בקול רם על צווים שנועדו לאפשר הנאה מעינוי הסובייקט, אף שלאקאן פורר כל כותרת של הסופר אגו של אחד/ת ההורים. (המונח "אם" מודגש במקור).

מהאחר הגדול - מהאחר המוגבל בעונג ממנה כאובייקט (גברים נשיים לוקחים חלק בלוגיקה זו של נשיות). זה חוק אוניברסלי שכמו אחרים רבים, אני אולי "מסורסת" אך לא מסורסת בעונג שלי: לא כל גופי מסורס על ידי O ולמענו, שמכתיב את הלוגיקה הגברית. אכן, הארוטיות שלי לא סובבות סביב האזור הארוגני הגברי, אלא מתפרשת על כל גופי. האחר הגדול, O, שנותן לגיטימיות לזהות שלי חסר בעלות על העונג הבלתי מוגבל. הוא מסומן כ"לא הכול"¹². האחר הגדול, ה-O של לאקאן הוא הצל של ההורה וגם דרך חדשה לייצוג הסדר החברתי¹³; הוא משחק את תפקיד ממלא המקום הנפשי של החברה על כל המגוון המשתמע מכך. באופן זה הפרשנות המחודשת של לאקאן את פרויד פותחת דרך חדשה לניתוח המבנה הנפשי (זו העמדה האתית, כפי שלאקאן מכנה אותה, על בסיס זהות פרטיקולרית עם O), וזו מאפשרת תוכנה חדשה של המגמות ההיסטוריות והכלכליות הממשיות המאפשרות הזדהויות שיכלו להתבטא עבור קבוצות חברתיות ופוליטיות.

ההזדהויות הגבריות / הנשיות המתואמות והמנוגדות הן בסיס להזדהויות מיניות לא-מודעות (בעוד סדיוזם מהווה קטגוריה אחרת), אבל נותרה אפשרות נוספת, מכרעת לתקופה שלנו: זו של חוסר-הזדהות מינית. הסופר אגו יכול לשמש כארגון "ניטרלי" א-מיני עבור השיח שלנו המכריז כי התגברנו על ההבדלים המיניים ואנו בתקופה חדשה של חופש מגדרי ומיני משוחרר מכל הסיווגים.

לכללה פוליטית: מי הבעלים/ות של העונג?

הגרעין של כלכלות פוליטיות, הסדרים מוסריים וצורות שלטון פוסט אדיפליות פונה לשאלה: למי יש את העונג (*jouissance*)? הרבה דרכים נסללו על מנת למצוא התאמות עבור הסובייקטיביות הקולקטיבית שלנו תחת המצב הפוסט אדיפלי ולאחר המצאת המודרניות¹⁴. אך כהקדמה לשאלות בנושא הדמוקרטיה המודרנית,

12 שימו לב לכך שלאקאן מעולם לא צידד בעמדתו של פרויד שהנשיות מקורה בקנאת הפין. אכן, הפאלוס הוא אחד הכיוונים של המיניות הנשית, אך ישנו גם כיוון שני - האחר המפוצל (המופרד בקו חוצה) - שחסר לצד הגברי.

13 זכרו את טענתה של מרגרט ת'אצ'ר ש"החברתי לא קיים".

14 כתבתי על רוסו, שנשט את ז'נבה, העיר התיאטרלית, ופנה לדרך הפתוחה, ובכך המציא את המודרניות כדרך חדשה לתפוס את החברה. רוסו כתב: "לפני שאני נושט את עצמי לגורל הסופי, אתעכב לרגע על האפשרויות שבאופן נורמלי היו מחכות, לו הייתי תחת ידי של אדון טוב יותר. כלום לא התאים לאופי שלי יותר וכלום לא היה עושה אותי מאושר יותר מאשר החיים השקטים והבלתי ידועים של אומן

הפשיזם והפמיניזם, אני רוצה קודם לבחון את השיח על קפיטליזם, זה שלאקאן מראה שהוא אחד הדיונים המורכבים בתולדותינו, וככזה שבו ההברל המיני מוכחש באופן נחרץ כמה שקובע זהות - ואשר למרות הכול לא סילק את הפנטזיה של האחר ללא הקו החוצה, O של עונג איין-סופי.

לאקאן טען שכל שיח חברתי "מתייחס" לבעיית העונג - כל השיחים נברלים זה מזה בתשובה על השאלה כיצד זה נעשה. כפי שכבר הצעתי, לאקאן התקדם ביותר בניתוח התופעה על ידי כך שבסופו של דבר הוא נפטר מהקטגוריות של ההורים כמוקד להזדהות הסובייקט במצב הפוסט-אדיפאלי. הוא לא תיאר עם מי הילד/ה מזדהה אלא את מה שהילד/ה מזדהה איתו: האחר O הגדול - אחר שאינו מוגבל בהנאתו, או לחלופין, אחר שמוגבל על ידי מחויבויות לחיים ואהבה - כלומר, האחר O ללא הקו החצוי הבלתי מוגבל או האחר עם הקו החצוי, המוגבל. אבל לאקאן ראה ששיח אחד, זה על הקפיטליזם, הפעיל את מרב המאמצים להסוות את ההבדלים האלה ולהחליף אותם עם אחר משלו, מלאכותי וגדול יותר: עושר או ערך עודף שנצבר. לפיתתו על זהות הסובייקט מתמקדת בהבטחה המשתמעת מהשיטה הקפיטליסטית, שכל מי שמזדהה איתה ת/יוכל ליהנות במידה זהה מהעושר שלה. אם הקפיטליזם הופך לאבן היסוד הבלעדית לזהות, אזי האדישות להבחנה הסמלית של ההברל המיני יכולה להיראות בצורה הנקיה ביותר ל"שוויון". זה מכבר הקפיטליזם נתפס כשיח שמאפשר ומקדם דמוקרטיה מודרנית.

כעת ניתן לשקול את אותה הטענה מנקודת מבט של פעולת הסופר אגו. אחרי הכול, לאקאן הכיר בכך שמקור הקפיטליזם הוא ברפוס של הסופר אגו "הניטרלי מבחינה מינית" וציין ש"ההתנערות מסקס הייתה רגע החניכה של הקפיטליזם" (בריאיון שפורסם תחת הכותר *Télévision* בשנת 1974).¹⁵ הן מצטבר, עושר -

---

טוב, במיוחד המקצוע המכובד ביותר של חרט בז'נבה. עבודה זו מושכת מספיק כי הפיקה דמי קיום בקלות, אך לא מושכת מספיק כדי להפיק רווח, ולכן הייתה מגבילה את האמביציה שלי עד לסוף חיי ומגבילה את הזמן החופשי שמאפשר לעדן את הטעמים העדינים. זו עבודה שהייתה שומרת עלי במסגרת, ולא מציעה לי דרך לחמוק ממנה [...]. הייתי מעביר חיים שקטים ושלווים בביטחון באמונה שלי, במדינה שלי, במשפחה ובחברים שלי. הייתי צריך להיות נוצרי טוב, אזרח טוב, חבר טוב, פועל טוב, ואדם טוב בכל מובן. הייתי צריך להיות מאושר במצב שלי והייתי אפילו יכול להיות מכובד. ואחרי חיים פשוטים ובלתי ידועים, אך גם נעימים וללא מהפכות, הייתי מת בשלווה בחיק משפחתי. מהר מאד, ללא ספק, הייתי נשכח, אך לפחות היו מתאבלים עלי כל עוד היו זוכרים אותי. במקום... איזה דימוי אני צריך לצייר!" (Rousseau, Jean Jaques, *The Confessions*, Book I, New)

.York: Penguin Books, 1953, pp. 1-50)

Lacan, Jacques, *Television*, New York: Norton, 1990 15

או כפי שלקאן תיאר אותו, "הליברו הארור" - הופך לאבן היסוד החלופית של ההזרה בקפיטליזם. ואולם עד כה המודל הממשי היחיד של הקפיטליזם נותר בצד הגברי של ההבדל המיני.

דמות אחת ללא מגדר, הסופר אגו, עודדה את הילד/ה לקבוע חוקים משלו/ה ולדחות את המגבלות של סיפוק רצון ההורים. עם זאת, הרצון של הילד/ה לשלוט בעצמו/ה לא מייצר אוטומטית אצל הילד/ה התפנקות בלתי מוגבלת; במקום זאת, סימן ההיכר של שלטון הסופר אגו הם האילוצים המתחזקים שבסופו של דבר, הילד/ה מטיל/ה בעצמו/ה ועל עצמו/ה של הנאה עודפת.¹⁶ המצווה ליהנות ללא מגבלות משתנה והופכת לסדרה של הכחשות עצמיות של ההנאה החופשית. פרופיל דומה מאפיין גם את המסלול הנפשי במערך קפיטליסטי: הדרישה הבסיסית לצבור הון מייצרת בסובייקט ויתור מרצון על הזכות לבזבז הון וליהנות ממנו בחופשיות. אכן, לאקאן מציין ש"הליברו הארור" הוא מקור הקפיטליזם. כמובן, לא היינו צריכים לחכות שלאקאן יסביר זאת, כפי שקארל מרקס (Marx) תיאר זאת מזמן:

ככל שתאכלו פחות, תשתו ותקראו פחות ספרים; ככל שתלכו פחות לתיאטרון, לאולם הריקודים, לבית הציבורי; ככל שתחשבו פחות, תאהבו, תתהו, תשרו, תציירו, תגוננו וכו', ככל שתחסכו יותר, כך יגדל האוצר שלכם, שלא מעלה אבק ולא עובש - ההון שלכם. ככל שתקטינו את עצמכם, כך יהיה לכם יותר; ככל שתבטאו את החיים שלכם פחות, כך יתפתחו החיים המנוכרים שלכם - כך יתרחב מאגר החיים הזרים לכם.¹⁷

אדישות קפיטליסטית

הנה התבוננות מעניינת וכנראה פרדוקסלית שהתעשייה הקפיטליסטית המודרנית, שפיתחה אידיאלוגיה חזקה ולעיתים חסרת רחמים של אדישות כלפי אנשים, של אדישות כלפי בחירת הפריט הטוב ביותר ובחירת האדם הטוב ביותר לתפקיד, והראתה דחף גדול, כמעט בעל משימה, להרוף את האמונות, המנהגים והמוסדות

16 ראו את מאמרי באסופה שעתידיה להתפרסם: MacCannell, Juliet, "Sexual Indifference in Late Capitalism: Freeing Us From Sex", in Gherovici and Steinkoler (eds.), *Psychoanalysis, Gender and Sexuality*, Cambridge University Press, forthcoming

17 ראו: Marx, Karl, *Economic and Philosophical Manuscripts of 1844*, (trans.) Miligan M., New York: Dover Publications, 2007

העומדים בדרכה של ההתפתחות התעשייתית, הייתה גם צריכה להפוך לא רק - כפי שניתן לצפות - ערבוב אגרסיבי וגרנדיוזי של עמים, אלא גם קיבעה אפליה חמורה ועיקשת על בסיס גזע ואתניות, בית גידול לתורות גזעניות וסטראוטיפים.¹⁸

אם היגיון מיני שולט בבחירות של המדרג החברתי שלנו, אזי קפיטליזם, כדי לממש את כל השאיפות, דורש לסלק את ההבדל המיני. הקפיטליזם כאחר הגדול של המודרניות אינו יכול לסבול הבדלים מיניים שיכולים להפריע בחישובי התשוקה וההנאה.¹⁹ עד כה, סקס לא חוסל לחלוטין, אבל עלינו לשאול איך המצב ישתנה בסופו של דבר. אמנם ישנן הבחנות אינטנסיביות של המיניות, כפי שניתן לראות בעובדה שהעיר ניו יורק מונה כיום כעת 31 סוגי מגדר ופייסבוק מאפשרת 56 אפשרויות מגדריות.²⁰

אף על פי כן, ההיגיון הגברי, ההיגיון הסדיסטי וההיגיון הנשי שמכוננים את חוקי ההזדהות עם האחר הגדול O עדיין מכריע בארגון ההסדרים הפוליטיים והתרבותיים בהקשר של שיח הקפיטליזם, למרות מיטב המאמצים להחליפם. שימוש בשאלת ההנאה (jouissance) מעניק לנו כעת דרך לחדור דרך העמדות הפנים של שוויון וניטרליות, שהקפיטליזם מוכר לנו.

בסמינר ה-17, "הצד האחר של הפסיכואנליזה",²¹ לאקאן מתאר את הופעת הקפיטליזם כמחשבון חדש של הנאה, ככימות חדש של הנאה ושל עודפות ההנאה (jouissance) (שמשמעותו גם "רווח", כלומר, זה המנוע של התקדמות הקפיטליזם).²²

18 ראו: Hughes, Everett C. "Queries Concerning Industry and Society", in *The Sociological Eye: Selected Papers on Institutions and Race*, Chicago and New York: Aldine Atherton, 1971, p. 76. יוז מתעלם מקבוצה אחרת שגם היא נפגעת מחוסר העניין הקפיטליסטי: נשים.

19 הרעיון ש"השקעה" כוללת מאפיינים ליבידינליים שאינם מיניים הוא ישן. ראו גם את שירו של טרי אלן "פסאדנה" (Terry Allen, "Pasadena"), שממליץ לאנשים להשקיע וקורא לזה "חוסר המיניות החדשה".

20 ראו: Seghal, Paul, "Transgender Men, Ripping Up Old Scripts", *The New York Times*, June 13, 2018, p. C6

21 ראו את מאמרי: MacCannell, Juliet, "More Thoughts for the Time on War and Death: The Discourse of Capitalism", in *Seminar XVII*, 2006, pp. 194-215

22 לאקאן מגדיר את ה-"plus-de-jouir" כעונג עודף, בהקבלה למושג "ערך עודף" של מרקס, כפי שציינתי בספרי:

משהו בשיח של המאסטר השתנה ברגע מסוים בהיסטוריה. אנחנו לא מתכוונים לשבור את הראש כדי לגלות אם זה קרה בגלל לותר או קלווין או תנועת הספנות סביב גנואה, הים התיכון או במקום אחר, מכיוון שהנקודה החשובה היא שביום מסוים, עורפות הנאה הפכה להיות ניתנת לחישוב, לספירה, לניהול. שם כביכול מתחילה הצטברות ההון [...] עורפות הנאה מתחברת עם הון - אין בעיה, הם הומוגניים - ואנחנו מוצאים/ות את עצמנו באזור הערכים. יתר על כן, בעידן מבורך זה שבו אנו חיים, כולנו שוחים/ות בו.²³

האתוס של הקפיטליזם מעניק לכל אדם ואישה הזדמנות שווה להשיג עורפות הנאה (כלומר, רווח). אך לעיקרון של נגישות אוניברסלית להנאה ישנו פן נסתר; פן המסווה ציווי נוסף ובלתי מודע, שנועד להבטיח שאישה לא ת/זוכה לסיפוק רב יותר ממך. הרישוי הבסיסי ליהנות הופך לאיסור אוניברסלי מהנאה, כפי שתיאר זאת מקס ובר (Weber) במחקרו המפורסם על רוח הקפיטליזם שהתמזגה עם הסגפנות הפרוטסטנטיות העולמית.²⁴ אנשים/נשים מצמצמים/ות את ההנאה שלהם/ן כדי לא להראות שהם/ן סובלים/ות מעודף - וגם יכולים/ות לחסום אחרים מפני עורפות הנאה (jouissance). מהותה: האדישות המרומזת להבדלים - הצורה הטהורה ביותר של "שוויון".²⁵

כעת, תמיד נמצא חריג מהכלל בכל סוג של משטור היפותטי של שוויון אוניברסלי: תמיד נמצא את ה"יוצא מן הכלל", את מי שיש בידו/ה נגישות ייחודית להנאה מלאה, ל-O הגדול והשונה לחלוטין מכולם.²⁶ ברגע שההנאה (jouissance) מתכופפת וניתנת לכימות מלא, נספרת ונשקלת במערך הקפיטליזם, הפצתה החד-צדדית מאיימת על האידיאל האידיאולוגי של גישה שווה לכול.²⁷ לאקאן

MacCannell, Juliet, *Figuring Lacan: Criticism and the Cultural Unconscious*, New York: Routledge, 1986

23 בתרגום מצרפתית: Lacan, Jacques, *L'Envers de la psychanalyse, Seminar XVII*, 1992, p. 207

24 ראו: Weber, Max, *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism xxx*, (trans.) Baehr P, Wells G., New York: Penguin Books, 2002

25 מנקודת מבט זו, כל דרישה קומוניסטית או סוציאליסטית של קשר אחיד לעונג לא תהיה שונה מזו הקפיטליסטית, אולי רק מבחינה רטורית.

26 עבור לאקאן, האחד הוא ה"קפיטל" או ההון המצטבר - רק ה"זה" נהנה.

27 בסמינר XVII לאקאן שואל מהו הון: "מאז שיש כלכלנים, אף אחד - אפילו לא לרגע [...] העיר שההון הוא הרכוש של העשירים. כפי שפסיכואנליזה [...] שהיא נעשית בידי פסיכואנליטיקאים [...] למה לא להתחיל עם העשירים" (עמ' 94). התשובה היא תאולוגית: הון הוא מאפיין של העשירים. ראו גם: MacCannell, Juliet, "Lacan's Imaginary: a Practical Guide", in Tomsic and Zevnik (eds).

שאל את השאלה: מדוע חסרי/ות עושר תומכים/ות בבעלי/ות ההון? התשובה היא: הזדהות.²⁸ כשלאקאן הציג שאלה זו באמצעות תרשים (בסמינר XX), המודל של "החריג", זה בעל הנגישות לשוויון טהור, נותר מודל גברי. בסמינר (1972-3) XX, הרחיב לאקאן את מודל ההנאה הקפיטליסטית והציגו כחזרה של הכוח וההנאה הנסתרים בצדו האחד בלבד של המיניות - הצד הגברי. תובנה זו אפשרה לו להמשיך את קו המחשבה ולזהות את הפיצול המיני על פי דרכי ההנאה; זו הבחנה שהקפיטליזם נוטה במיוחד לבטל אותה. לאקאן הבין את שני ההגיונות האוניברסליים השונים והראה כיצד עד כה, רק אחד, הגברי, זוכה באופן ממשי ליתרונות תחת הקפיטליזם - כשההיגיון הגברי מעמיד פנים שהוא ההיגיון האוניברסלי הבלעדי - כפי שהוא כיום. אבל אני מאמינה שזה יכול להשתנות.²⁹

'אישה'

ברמה הפוליטית גרידא, בעידן הפוסט-אדיפאלי השתנה משהו באופן רדיקלי, לא רק משום שהתאפשרה הדמוקרטיה, אלא גם משום שקמו צורות חברתיות וכלכליות חדשות שהציגו אתגרים עצומים בפני בני ובנות אנוש, וגם בניתוח המבנים החדשים. התגובות הריאקציונריות ביותר שהתנגדו למודרניות נבעו מחשש מסיום עידן הפטריארכיה והאפשרויות השונות שנפתחו על ידי המודרניזם למי שלא זוהו כגבריות, גם כיום. לעיתים קרובות מורת רוחם/ מהתרבות הפוסט-פטריארכלית מופנית כלפי עליית נשים, ואלו מתרעמים/ות על כך שעכשיו הם/ן צריכים/ות להכיר בהן. אחרים נתנו מעט את דעתם/ן לשאלת האישה; מרבית המרקסיסטים/ות, שהתמרדו בחריפות רבה נגד הכוח של הקפיטליזם והתעשייה המודרניים וביקשו לנתק את אמצעי הייצור מעבודת היד של בעלי/ות המלאכה והחקלאים/ות, לא התייחסו כמעט לתפקיד שנשים עשויות למלא בקפיטליזם המשתנה. גם לאחרונה, ביקורות רדיקליות על החיים המודרניים מתעלמות ברובן מהתגובות חסרות הניתוח של האתגר הנפשי שמציבה הופעתן הבלתי נתפסת

Jacques Lacan Between Psychoanalysis and Politics, Abingdon Oxon and New York: Routledge, 2016, pp. 72-85

28 (סמינר XVII, עמ' 94-95).

29 הילרי קלינטון היתה הערה מעניינת על כך שהיא רוצה "להציל את הקפיטליזם מעצמו" על ידי מציאת דרכים הוגנות לחלוקת העושר לפועלים/ות שמייצרים עושר זה.

של נשים ככוח חברתי, הדורשות את חלקן בהנאה (jouissance). (אני מתכוונת לכך גם באופן מילולי: אני זוכרת שקראתי קטע מהספר של קולקטיב הנשים של בוסטון, הגופות שלנו, עצמנו, שבו בעל צעיר "ונאור" התלונן שכמי שמאמין בשוויון, הוא עושה מחצית מעבודות הבית: מבשל, עושה קניות ומטפל בילדים/ ות, אך כעת מצופה ממנו גם לעשות חצי מהמין ולעבוד על מנת לספק את אשתו כשם שהוא מספק את עצמו?! איך היא מעזה?).³⁰

אחרי הכול, הסופר אגו (והקפיטליזם המוקדם) נראה כמה שהבטיח ש"האישה" כדמות לא תהווה בעיה, פיתוי או קושי כלשהו כמחסום בדרך להנאה. מבקרים כמו דניס דה רוג'מונט (de Rougemont) וטוד מקגואן (McGowan)³¹ טוענים שבמצב (ניאו?)-נוצרי, ויתור על התשוקה ישפר את מקצנתו במידה ניכרת - זו הצעה שמשמעותה היא שעלינו לחסל את התשוקה המינית על מנת לפעול במישור הרוחני ברובד גבוה יותר ממה שהקפיטליזם מאפשר.

ספרו של מקגואן קפיטליזם ותשוקה מציע את הטענה שהקפיטליזם מעצב את התשוקות שלנו למוצרי, ואלו תמיד מצליחים שלא לספק אותנו, כל עוד איננו מתנגדים לכוח על ידי סיפוק מלא של התשוקה: אנו נראים/ות חסרי/ות אוניס בפני הבחירות שלנו. ההקרבות שאנו מבצעים/ות כדי לספק את התשוקה המעוצבת הן תמיד לשווא. מקגואן טוען שסוד קסמו של הקפיטליזם בכך שהוא מציע לנו דרכים חדשות להקריב את ההנאה שלנו בעבור סדר היום שמחזיק אותנו במצב של חוסר שביעות רצון תמידי. איך? בכך שהוא גורם לנו לחשוק מוצרים/ חפצים. כל עוד איננו דוחים את הרצונות האלה לא נשתחרר, ואנו נידונים לוותר על הנאה.

בעוד דה רוג'מונט (בניגוד ללאקאן המאוחר)³² חש שתשוקה ותוצרתה, האהבה הרומנטית, מובילות בסופו של דבר לפופולריות של הסיפור הטראגי של אהבה-מוות בספרות, מקגואן למעשה קורא לנו להתנגד לרצונות רכושניים מכיוון ששום רצון כזה לא נוצר מעצמו; הרצונות מושתלים על ידי סדר כלכלי - קפיטליזם - שמבטיח, אך לעולם לא מספק הנאה. כך מקגואן בוחן את הסדר

30 ראו: Boston Women's Health Book Collective, *Our Bodies Ourselves*, New York: Simon and Schuster, 1973

31 ראו: De Rougemont, Denis, *Love in the Western World*, (trans.) Montgomery B., Princeton: Princeton Univ. Press, 1940; McGowan, Todd, *Capitalism and Desire*, New York: Columbia Univ. Press, 2016

32 ראו: "Courtly Love in Anamorphosis" בסמינר VII, המסביר איך תשוקה מאפשרת לנו לפספס את המפגש עם העונג ההרסני; וראו את מאמרי: "Love Outside the Limits of the Law", בתוך *The Hysteric's Guide*.

הכלכלי (קפיטליזם) החיצוני ככוח-על ליצירת הרצונות הסובייקטיביים שלנו; הוא ממליץ להתנגד לתשוקה אם אנו רוצים סיפוק אמיתי - וזו, כמובן, הגדרת ההבחנה בין רצון לסיפוק.

פרשנותו של מקגוואן היא תמיכה רדיקלית בהתנגדות פסיבית לקפיטליזם בלי להידרש ליצירת מסגרת שתוצאתה חלופית. הוא פשוט ממליץ לנו להמשיך להתמקד בעבודה מכיוון ששם נמצא את הסיפוק האמיתי היחיד. כך הוא "מתנגד" לקפיטליזם בעודו מספק בשמחה את המרכיב החיוני ביותר לקפיטליזם - עבודה: יש לעבוד, ואפילו לעבוד בהתרגשות, כדי להביא להפסקת מה שפרויד מכנה "התובענות של ארוס", שכן אלו העימותים שארוס מביא. עם זאת, לא משנה כמה אנרגיה רגשית נבזבז בעבודה, כל עוד עבודה זו לא מתיימרת ליצור חלופות למצב הקיים, היא בהכרח מחזירה אותנו לכמה רגעי רגיעה מן העבר: אם היא משאירה אותנו בסיפוק מוחלט, ללא כלום שיעורר את התשוקה, כלומר, רגע של דחף המוות. אכן, מקגוואן עקבי לכל אורך הדרך: הוא מייעץ לנו לוותר על כל התמצאות בנוגע לעתיד, מכיוון שתקווה הורסת את ההנאה שלנו כאן ועכשיו, כולל שמחתנו בעבודה.

מעניין לזכור, שעד מלחמת העולם השנייה זו הייתה אחת הטענות שהעלו תיאורטיקנים פשיסטים: ששמחה בעבודה היא התרופה לכל העימותים הבלתי פוסקים שיצר הקפיטליזם התעשייתי בין הפועלים/ות למעסיקים/ות. אנרי (הנדריק) דה מאן (De Man), מנהיג מפלגת העבודה הבלגית הסוציאליסטית, שבסופו של דבר, בזמן שירותו כראש ממשלת בלגיה שיתף פעולה עם הנאצים הפולשים, פרסם ספר שעוסק במושג זה, השמחה שבעבודה (*Joy in Work*).³³ דה מאן הוקיע את "הרכש" מצד העובד/ת כמקור לחוסר הנחת:

אין ספק שבתנאים עכשוויים האינסטינקט הרכושני, או מכל מקום, ההכרה בכך שהבחירה בין עבודה לרעב, הם שמניעים את העובד/ת לעבודה. אך אין עוררין על כך שהמניע אינו מרכיב פנימי וחיובי של שמחה בעבודה (להפך, אנו רשאים/ות לטעון כי במקום שבו האינסטינקט הוא דומיננטי, לא יכולה להיות כל שמחה בעבודה.³⁴

33 ראו: DeMan, Hendrik, *Der Kampf um die Arbeitsfreude*, Jena: Diederichs, 1929. לא אזכיר פה עוד ביטוי מרושע שקושר בין חופש לעבודה על שערי הכניסה למחנה ריכוז.

34 שם, עמ' 49-77.

בתחילת הסמינר על האתיקה, לאקאן מציין שהפקודה של הסופר אגו: "לעבוד!" היא למעשה הדרישה לוותר על התשוקה, בדומה לדרישתו של אלכסנדר מוקדון כשכבש את פרס, ולדרישתו של היטלר כשהביס את צרפת:³⁵

מה הייתה הכרזתו של אלכסנדר כשהגיע לפרספוליס או של היטלר כשהגיע לפרזי? הקדמת הרברים לא חשובה: "באתי לשחרר אותך מזה או ממהו אחר". הנקודה המהותית היא, "להמשיך לעבוד, העבודה חייבת להימשך". שפירושה, כמובן: "שיהיה ברור לכולם/ן שזהו לא הרגע הנכון להביע עלייה כלשהי בתשוקה". המוסר של הכוח, המוסר של שירותי המסחר הוא כדלקמן: "כשמדובר שתשוקות, שיחזורו אחר כך, תגרמו להן לחכות".³⁶

מקגוואן ודאי ידחה כל קשר לפשיזם, אך הוא תומך בסיפוק הרוחני שנגזר רק מעבודה ולא מציע כל אמצעי ממשי להתנגדות לפשיזם.³⁷ עצתו שלו להפסיק לרצות סחורות שהקפיטליזם מציע לנו עשויה לגרום לבעלי/ות הון לעצור ולדרבן אותם להכפיל את המאמצים כדי לייצר מוצרים שאנו עשויים/ות לנטות כלפיהם יותר, אך הצעה זו לא תפיל את הקפיטליזם. מקגוואן טוען שהוא מבסס את הצעתו על עבודתו המאוחרת של פרויד, אך הוא לא מדגים זאת מבחינה טקסטואלית,

35 הנרי דה־מאן היה מנהיג סוציאליסט בלגי. בתחילת המאה ה־20 למד בלייפציג ולימד בגרמניה. אין לבלבל אותו עם האחייין שלו, פול דה־מאן (DeMan), פרופ' מאוניברסיטת ייל, שמאמריו הפרו־פשיסטיים והאנטישמיים (שהתגלו בשנות ה־80) בכתב העת *Le Soir*, שהיה בשליטה הנאצים בזמן המלחמה, עוררו מחלוקת במעגלים אקדמיים בארצות הברית ובאירופה.

36 Lacan, *L'Envers de la psychanalyse*, p. 315

37 ברור שהוא מתבסס על טענתו של סלבו ז'יז'ק, שלפיה המשיכה הדוחה של הפשיזם מתבססת על הפנייה הפורמלית למתן קורבן: "הפשיזם דוחה היות שהוא תופס במישרין את הצורה האידיאולוגית למטרותו שלו כמטרה בפני עצמה - זכרו את תשובתו המפורסמת של מוסוליני על שאלה "איך הפשיסטים מצדיקים את דרישתם לשלטון על איטליה? מהי התוכנית שלהם?"; "התוכנית שלנו היא פשוטה: אנחנו רוצים לשלוט על איטליה!". הכוח האידיאולוגי של הפשיזם מתבסס על התכונה שהליברליזם/ות או כותבי/ות הביקורת מהשמאל רואים כחולשה; בצורתו הפורמלית המרוקנת לחלוטין בפניה, בעובדה שהם/ן דורשים ציות והקרבה. עבור האידיאולוגיות הפשיסטי/ות, ערך ההקרבה הוא הביטוי של ההקרבה, "רוח ההקרבה", שמהווה תרופה נגד מחלת המחנה הליברלי־דקדנט. לכן ברור למה הפשיזם כה מבוהל מהפסכואנליזה: הפסכואנליזה מאפשר לזהות את עבודת ההנאה של פעולת ההקרבה" (*Slavoj Žižek, The Sublime Object of Ideology*). (London: Verso, 1989, pp. XX).

השימוש שלו בלאקאן מוגבל במידה רבה לעבודתו הבסיסית המוקדמת יותר. הוא לא ראה עד כמה הניסוח המפורש של לאקאן נוגד לחלוטין את טענתו.³⁸ מה שיכול וצריך להיות מהפכני בשיח של הקפיטליזם נמצא בהבנה של לאקאן: שהמודל של הקפיטליזם יצר את עצמו על בסיס צד אחד בלבד של החלוקה המינית, על לוגיקה אוניברסלית אחת – הזכרית – כדי להעצים את הכלל. אך מה קורה או יקרה כאשר המודל הנשי של ה"לא-כלום" ישמש למסגרת ההזדהות של הקפיטליזם? ולמה לא ישתנה בכיוון זה? אחרי הכול, הדמוקרטיה עצמה ידעה עליות וירידות רבות וגם תהפוכות רבות בדרכה לעצמה.

דמוקרטיה

הספר המשטר של האק ניתח את הכתבים של תקופת הנאורות שהיוו מסגרת להבטחה הגדולה של ה"אחוזה" של האחים או האחווה של זכויות האדם. זו המסגרת שיצרה אפשרויות חדשות לאחר שמשטרים מן העבר כבלו בשרירותיות את הגברים והופלו. מצאתי גם שעדיין יש דוגמאות רבות המעידות על כישלונות בטווח המידי של אידיאלים אלו. לא היה אפשר להתעלם מהתקוות הנלהבות שביקשו חופש דמוקרטי חדש.

המהפכות שזעזעו את המשטרים של המאה ה-18 ותחילת המאה ה-19 באירופה לא הצליחו לכונן למעשה את זכויות האדם האוניברסליות שהן קידשו. גם כאשר קודדו הזכויות בחוק, הן נותרו כפצעים בסדר הסימבולי, בעיקר תוך כדי ההתעלמות המתמשכת מנשים ומעמים לא-אירופיים, כשנשללו מהן מקום מבטחים עם הקמת אחוות האחים החדשה, בעוד האב כבר לא היה הסמל של הסדר החברתי הסימבולי, כשמקומו נכבש על ידי בנו (ולעולם לא על ידי בתו). כינתי את הכלכלות המוסריות והסדרים הפוליטיים החדשים שהתפתחו לאחר

38 למעשה, גם לא פרויד. בתרבות בלא נחת (Freud, Vol XXI), פרויד מגדיר "תרבות" כהון של סיפוק האינסטינקטים, שמתאפשר באמצעות ההסכמה הקולקטיבית לרחות הנאות מסוימות. כמובן, הסכמה זו מעוררת חוסר נחת בתרבות עבור מי שחש או שחשה שוויתרו קצת יותר מדי. מנגד, אם לא נוותר על מקצת הסיפוקים שאנו דורשים (נישאר במצב של תשוקה ללא הנאה), אנו מסמנים לחברינו ולחברותינו שאנו לא נעזוב אחרי חלוקת הסיפוק שלהם/ן. עלינו להביא את האחרים, את התשוקות שלהם, את החסרים שלנו, את ההיכרות שלנו בכך שאנו אחים בגלל החסך ולא בגלל מה שיש לנו. ראו את מאמרי: MacCannell, Juliet, "The City, Year: Zero: Memory and the Spatial Unconscious", *The Journal of Romance Studies* vol. 7:2 Summer 2007, pp 1-18

תקופת הנאורות "המשטר של האח", שכן דמותו של "האח הגדול" הפכה לחזרתה הסמויה של דמות הארון או "האב" בצורתה הנוכחית כסופר אגו: זו שהמגבלות המסורתיות לא קובעות את האפשרויות שלה תוך העצמה של "האחוה"; זו הממשיכה לנהל שלטון חופשי וסמכותי תחת חסות של "שחרור לכול".³⁹

הצורות הדומיננטיות של אחוות האחים החדשה היו שונות ומגוונות, ולעיתים היו אחראיות לרעיונות חדשים ואמיצים של כינון צדק וחופש לעולם. אך הן העניקו רישיון להתנהגות סדיסטית שהכריזה על מחויבות עמוקה לחופש מוחלט; הן פגשו נוסטלגיה ריאקציונית לסדר הפטריארכלי האבוד, שאותו דמיינו כחסר השפעה הרבה יותר ממה שפעם היה. נקודת המשען של שתי ההתפתחויות האלה הייתה הסיורב להכרה ב"אחות". הראיתי בספרי איך, אף על פי שהשחרור מהפטריארכיה היה עשוי לשחרר את כל האנשים והנשים, מצבן של נשים רבות שהמשיכו בתפקידיהן כאימהות, כאחיות, כבנות זוג מיניות, לא בהכרח השתפר, ויתכן שאפילו הידרדר בהקשר של סיום הפטריארכיה וזו שירשה אותה, ה"אחוה". ברגע ש"האחוה" עלתה לשלטון, נקייה ממגבלות העבר, המחצית הנשית של האנושות לא בהכרח הצטרפה לשחרור של עצמה או הפעילה את כוחותיה החדשים.

בהתחשב בשלושת העשורים האחרונים מאז פרסמתי את המשטר של האח, נראה לי שנכון לומר שחלו כמה שינויים במצבן של נשים בתרבות שלנו, רבים מהם לטובה.⁴⁰ ישנם סימנים של "אחות", המתהווה למרות האחוה ובניגוד לה, ובארצות הברית, האומה הצעירה שניסתה לכוון ממשל עצמי ודמוקרטיה, אך לא הצליחה לכלול נשים או עבדים שחורים כחלק מאזרחיה/ותיה המצביעים/ות, צעדים רבים נעשו כדי לתקן את המחדל.

ההבטחה של האחוה אפשרה דמוקרטיה ושלטון עצמי, אך עם כל הצלחה התרחשה גם פגיעה בתגובה, דרישה לחזור ליציבות מדומיינת של הפטריארכיה במובן הישן. הפגיעה החמורה ביותר, שבאה בתגובה להופעת הכוח הנשי הסוציאו-תרבותי והפוליטי ולמעמד שרכשו אנשים ונשים שחורים/ות, הורגשה אפילו לאחרונה. הפגיעה מתגלה בצורה הברורה ביותר בתזה של אלכסנדר דוגין (Dugin),

39 לא ראיתי שלטון אחים חדש שדומה למצב האחרים לאחר הריגת האב הטוטמי במאמרו הדמיוני של פרויד, שבו הם קיבלו נגישות חופשית לכל הנשים שאסף האב, בעוד החרטה על מעשה הרצח כפתה עליהם נזירות. הקורבן שהם כפו על התשוקות של עצמם הוא התוצר (אולי, כפי שניסח לאקאן בכדיחות, הם הבינו כמה קשה לגרום לסיפוק אפילו לאישה אחת, שלא לומר כל הנשים!).

40 יש לציין את השלטון הבריטי, שמציב בנים יורשים לכתר, שלאחרונה שונה ומאפשר לאחיות להמשיך את השושלת, אחרי הבנים.

המכונה "המוח" של פוטיין), שסטיב באנון (Bannon) מעריץ אותו, היא הדרך שמציעה נוסטלגיה לעולם שלפני המודרנה, שלפני הליברליזציה של העמים,⁴¹ וכמובן, לפני עליית הנשים במשטר הדמוקרטי, שלעיתים קרובות מושווה להפיכת התרבות והפלתה בכלל. לדוגמה, באנון הוקיע בקול רם ביותר את תנועת #MeToo וכינה אותה "אנטי־פטריארכיה [כלומר,] תנועה שעומדת לבטל 10,000 שנות היסטוריה מבוססת". באנון המשיך להתלונן ש"נשים עומדות להשתלט על החברה, והן לא יכלו להעמיד נבל טוב יותר מטראמפ. הוא הפטריארך".⁴² (בקריאה שלנו כאן, כמובן, טראמפ כלל לא פטריארך ישן; הוא אבי ההנאה (père jouissance) שלאחר הפטריארך, האחר הגדול וללא הקו החצוי - אולי הוא הסדיסט שעמל כל הזמן לספק את הפנטזיה שלו של דרישות האם/האחר [M])⁴³. [Other's demands].

הגיע הזמן שהאנליטיקאים/ות והפסיכואנליטיקאים/ות של התרבות יבינו שהפרדיגמה הישנה של האישה שקיימת מחוץ לציביליזציה היא מוגבלת, ולכן הזיהוי המינימלי של הנשיות נעלם זה מכבר וניתן להחיותו רק באמצעים מלאכותיים. אין עוד צורך לראות את הלוגיקה של ההזדהות עם הנשיות כהזדהות עם דמות אימהית חסרת אונים, למרות שעדיין לא ראינו את החברה שלנו ואת

41 טענת דוגין היא כדלקמן: "הליברליזם התפתח מהנאורות ומעדיף את זהות האינדיבידואל על הזהות הקולקטיבית (לדוגמה, לאומית, אתנית, דתית, מעמדית וכו') וחירות שלילית (חופש ממשוה) במקום חירות חיובית (חופש לעשות משהו). דוגין מתאר את המושג "ליברליזם" כמה שמייצר "את הנוסחה הרוחה ביותר של עבדות, שכן היא מפתה את האדם להתקומם נגד האל, נגד ערכים מסורתיים, נגד הבסיס המוסרי והרוחני של העם והתרבות שלו/ה. על פי תפיסת דוגין, ליברליזם הוא "הרוע האבסולוטי" שיש להרסו. על מנת לעשות כך, הוא מוכן להעסיק כותב/ות ביקורת מהשמאל שיבקרו את הליברליזם, הקפיטליזם ואת המודרניות" (Lynch, Conor, "Did Aleksandr Dugin, aka Putin's 'Brain' Shape the 2016 Elections?", *Salon*, May 6, 2018, p. 3). ההתמקדות של דוגין, כמו באנון, היא בעדיפות הגדולה של זהות קבועה בסדר העולמי כיום.

42 הציטוט לקוח מ: Higgins, Charlotte, "The Age of Patriarchy: How an Unfashionable Idea Became a Rallying Cry for Feminism Today", *The Guardian*, June 22, 2018. אפילו ו'יז'ק הביע געגועים ל"הרמוניה" של קהילת הנזירים הנוצרית של ימי הביניים, כשהמינים מופרדים בנוקשות, והוא מצר על כך שכיום ימים אלו נמצאים מחוץ לטווח (Zizek, Slavoj, *The Puppet and the Dwarf*, Boston: MIT Press, 2003).

43 אמו בילדותה הייתה ענייה ביותר, והתפעמה מאוד מהאושר שהוצג בבתי העשירים שבהם עבדה כמשרתת.

שלטון האח כיום

נציגיה ונציגותיה הדומיננטיים/ות - האחר הגדול, O, של הקפיטליזם - משתנים/ות ומתאימים/ות את עצמם/ן לתקופתנו. הקפיטליזם, כמו השיח שלו, היה משתנה באופן מהותי לו היה מאורגן סביב האוניברסלי נשי, שבו, בסופו של דבר, אין לאיש את הכול, או שיח שבו לא כל החברה ואף אחד/ת נשלטים על ידי היגיון גברי חלקי ונסתר, שרק חלק ממנו נמצא מתאים.

Content

Lyat Friedman and Galit Wellner

Thinking about the Period, Thinking about the Present / 7

Juliet Flower MacCannell

The Regime of the Brother Today / 19

Vivan Liska

Walter Benjamin's Long Farewell to Europe / 39

Ronit Peleg

The Envy of the Political at the Aesthetic: Following Lyotard's Reading of Kafka / 57

Pini Ifergan

Thinking the Beginning: A Reading of Blumenberg's Cave's Exits / 81

Dror Pimentel

If I were a Mosquito: The Ontology and Politics of the Uncanny / 105

Rina Dudai

Kitsch and *Jouissance* in Poetic Representation of a Traumatic Experience / 125

Roni Klein

The Postmodern Age as a Mourning-Process on the Revolutionary Dream / 153

List of participants / 153

Notebooks in Continental Philosophy

Journal of the Continental Philosophy Seminar, Tel Aviv

Notebook II

2020

Notebook II Editors Lyat Friedman and Galit Wellner

Editorial Board Itzhak Benyamini, Aim Deüelle Lüski, Lyat Friedman,
Galit Wellner, Ronit Peleg

Notebook II is published with the support of the Institut
Français de Tel Aviv, The Tel Aviv Museum of Art and Aya Ben-Dat

INSTITUT
FRANÇAIS
ISRAËL

Tel Aviv Museum of Art

RESLING